

УДК 336.14

С.О. КОВАЛЕНКО к.е.н., ХІФ УДУФМТ, Харків

ЕКОНОМІЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ МЕТОДІВ РОЗПОДІЛУ ДОХОДІВ БЮДЖЕТУ ВІД ОПЕРАЦІЙ З КАПІТАЛОМ МІЖ ЛАНКАМИ БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ

В статті розглядаються проблеми розподілу доходів від операцій з капіталом між ланками бюджетної системи, визначені фактори, від яких залежить розподіл доходів від операцій з капіталом та розроблені принципи розподілу.

The problems of sharing the revenue from the operations with capital between budget system chains are examined; factors which influence revenue sharing from the operations with capital and developed principles of sharing are specified.

Ключові слова: доходи бюджету, розподіл доходів, бюджетна система, доходи від операцій з капіталом, міжбюджетні відносини

Вступ. Проблема розподілу ресурсів відноситься до розряду дуже давніх та серйозних. Завжди існувала потреба в розподілі фінансових ресурсів на різні потреби постійно і на всіх рівнях: від сімейного бюджету до бюджету всієї країни. Завдання розподілу широко досліджувалися, однак стрімкий розвиток економіки країн та науково – технічний прогрес змушують постійно удосконалювати цей процес, знаходити нові підходи та методи вирішення проблеми.

З проблемою розподілу доходів між ланками бюджетної системи в тій чи іншій мірі стикаються всі країни. Об'єктивна необхідність розподілу доходів між ланками бюджетної системи зумовлена наявністю різних фіскальних дисбалансів, спричинених дією природно – кліматичних, історичних, географічних, соціально – демографічних, економічних та багатьох інших факторів, а також різними потребами у соціальних послугах, що надаються державою. Конфігурація механізмів розподілу доходів від операцій з капіталом визначається особливостями територіальної організації влади, бюджетно – податкової системи, ступенем її централізації.

Постановка проблеми. В кожній країні формується своя система доходів центральних та місцевих бюджетів, яка враховує світову практику і національні можливості. Існування бюджетів різних рівнів, з одного боку, та значна нерівномірність фінансового стану різних регіонів України та верств населення – з іншого, об'єктивно зумовлюють перерозподільні процеси фінансових ресурсів [1].

Кожна ланка бюджетної системи є відносно обособленим фондом фінансових ресурсів, який формується і використовується на підставі окремо затвердженого плану [2].

Питання формування і розподілу доходів бюджетів, зміцнення доходної бази місцевих бюджетів усіх рівнів є сьогодні одною з найбільш актуальних проблем. Дані питання потребують врегулювання на законодавчому рівні. Тільки закони можуть визначати зміст, склад та основи формування доходів кожного виду бюджету. Так, доходи державного бюджету в цілому та за конкретними джерелами щорічно затверджуються законом України про державний бюджет, а система забезпечення фінансовими ресурсами бюджетів на місцях характеризується значною залежністю місцевих бюджетів від нормативів відрахувань, які встановлюються законом про державний бюджет на відповідний рік. Отже, створення механізму ефективного розподілу доходів між ланками бюджетної системи є досить серйозним питанням, однак це лише частина загальнодержавної проблеми самостійності органів влади відповідного рівня.

Методологія. Вивченням проблем розподілу доходів бюджету між ланками бюджетної системи присвячені праці багатьох вчених, таких як О.П.Орлюк, В. М. Федосов та інших. Однак питання розподілу доходів бюджету від операцій з капіталом залишаються сьогодні поза увагою фахівців.

Метою статті є визначення методів та принципів розподілу доходів бюджету від операцій з капіталом між ланками бюджетної системи.

Варто відмітити, що основним завданням при розподілі доходів бюджетів є наділення кожного з державних органів таким об'ємом коштів, який міг би забезпечити виконання його завдань і функцій, передбачених Конституцією, законами України та програмами економічного і соціального розвитку. При цьому повинні бути забезпечені збалансованість всіх бюджетів, зацікавленість місцевих органів у збільшенні бюджетних надходжень, запобігання касових розривів, бездефіцитність бюджетів. Доходи кожного бюджету повинні бути найбільшою мірою пов'язані з підвідомчим господарством і соціальною сферою та надходити рівномірно протягом бюджетного року. Розподіл доходів бюджету має в своїй основі такі принципи: забезпечення надійної фінансової бази для фінансування видатків; встановлення залежності між зусиллями органів влади й управління та формуванням доходів відповідних бюджетів; встановлення зацікавленості місцевих органів влади у пошуку і мобілізації фінансових ресурсів і недопущення адміністративного вилучення доходів до бюджетів вищого рівня.

Результати дослідження. На сьогоднішній день збалансування державних та місцевих інтересів повинно бути головною метою реформування всього комплексу міжбюджетних відносин та бюджетної системи в цілому.

В процесі розподілу фінансових ресурсів та реформування міжбюджетних відносин в Україні, на наш погляд, необхідно враховувати специфіку регіонів, зусилля місцевих органів влади щодо мобілізації доходів в бюджет, активізацію участі регіонів в реалізації державних програм на своїй території. Реалізація державних програм передбачає створення умов і можливостей удосконалення

механізмів управління надходженнями від операцій з капіталом та вирішення проблем упорядкування міжбюджетних відносин.

Під розподілом доходів між ланками бюджетної системи, на нашу думку, слід розуміти взаємовідносини між органами влади і управління різних рівнів з приводу розподілу надходжень з метою створення умов для збалансування бюджетів органами влади на кожному рівні з урахуванням законодавчо закріплених за ними завдань і функцій. Міжбюджетні відносини з приводу розподілу доходів бюджету включають: розподіл і правове закріплення між державним і місцевими рівнями відповідальності за виконання певних соціальних та економічних функцій; визначення розміру видатків, які забезпечують виконання повноважень кожним рівнем бюджетної системи; визначення та правове закріплення джерел доходів бюджетів всіх рівнів, а також різні форми підтримки регіонів.

Варто відмітити, що процес розподілу доходів від операцій з капіталом між ланками бюджетної системи є сукупністю дій різних органів управління з метою впорядкування структури системи, забезпечення збалансованості між окремими її елементами, досягнення відповідності до принципів побудови бюджетної системи. Для вирішення проблеми розподілу доходів від операцій з капіталом необхідно оцінити реальні та потенційні можливості місцевих бюджетів. Доходи бюджету від операцій з капіталом в цілому мають тенденцію до збільшення, однак їх залежність від різних факторів призводить до певних коливань. В останні роки розподіл надходжень від операцій з капіталом в більшій мірі зміщений в бік місцевих бюджетів. Так фактичний розподіл загальних надходжень в цілому проходив на користь міських бюджетів – до них за 2003-2009рр. надходило близько 50,7% загальної суми доходів від операцій з капіталом, частка ж даних доходів у державному бюджеті має стійку тенденцію до зниження, так з 2003 по 2009р. надходження знизилися з 42,7% до 17,2%. В розрізі за видами надходжень пропорції розподілу дещо інші: доходи від продажу основного капіталу у 2003р. розподілялися переважно між обласними (30,4%) та міськими бюджетами (41,6%), тоді як у 2009р. 75% даного виду надходжень спрямовувалася тільки до міських бюджетів.

На нашу думку, факторами, від яких залежить розподіл доходів від операцій з капіталом є:

а) внутрішня економічна політика держави, яка ґрунтується на досягненні поставлених державою цілей, виконанні державних програм і передбачає збільшення доходів державного бюджету. Рівень розвитку місцевої економіки та її спеціалізація визначають спрямованість та швидкість обороту грошових потоків, що дають можливість акумулювати додаткові кошти в бюджет.

б) чисельність, віковий склад та рівень доходів населення - впливає на можливість місцевих органів отримати додаткові грошові кошти від продажу основного капіталу, землі та державних запасів товарів до бюджету даного регіону.

Чим більше матеріальне забезпечення та соціальний захист населення регіону, тим більше коштів вони готові витратити на додаткові блага, якими в даному випадку є земля та дорожчості.

в) розвиток підприємництва в регіоні - характеризує активність процесу купівлі – продажу земельних ділянок, участі у продовольчих, земельних та інших аукціонах, сприятиме збільшенню як доходів від операцій з капіталом, так і податкових надходжень до бюджету. Сприяння розвитку бізнесу та захист інтересів підприємців підвищить стабільність їх роботи та прибутковості, що збільшить зацікавленість у додаткових трудових та матеріальних ресурсах, нових технологіях і матеріальних благах.

г) природно – кліматичні та екологічні умови наявності шляхів сполучення, розташування населеного пункту зумовлюють інтенсивність вкладання коштів в земельні ресурси, що також є джерелом доходів місцевих бюджетів.

Висновки. Механізм розподілу бюджетних коштів між ланками бюджетної системи є об'єктом централізованого державного регулювання і багато в чому визначається системою оподаткування, грошовою політикою, макроекономічними факторами, які перебувають у безперервному русі та розвитку. Специфіка розподілу доходів визначає особливості динаміки витрат та рівня нагромадження капіталу [1].

Ефективна система розподілу доходів бюджету повинна сприяти: макроекономічній стабілізації, створенню умов для конкуренції між регіонами, підвищенню політичної відповідальності, економічної ефективності та відкритості управлінських рішень, результативності функціонування державних інститутів та розвитку стабільної фінансової інфраструктури.

Отже, основна проблема в контексті відносин різних ланок бюджетної системи пов'язана з визначенням на законодавчому рівні принципів розподілу надходжень від операцій з капіталом.

Виходячи з того, що на законодавчому рівні існує певна невизначеність напрямів спрямування надходжень від операцій з капіталом, і підходи до розподілу цих надходжень постійно змінюються, що призводить до незацікавленості органів місцевого самоврядування у збиранні таких доходів, ми розробили конкретні принципи розподілу доходів від операцій з капіталом між видами бюджетів:

1. Наукова обґрунтованість – розуміє під собою, що розподіл надходжень від операцій з капіталом повинен проводитися тільки на підставі всебічного аналізу економічної ситуації в країні та регіонах з метою виваженого встановлення пропорцій розподілу зазначених доходів між бюджетами.

2. Об'єктивність розподілу – зумовлює необхідність прозорого і публічного розподілу надходжень залежно від потреби регіонів у фінансових ресурсах. Важливість цього принципу полягає в тому, що ринкова економіка не спроможна

успішно функціонувати без втручання держави, яке здійснюється насамперед через бюджет.

3. Стабільність розподілу доходів – передбачає розподіл надходжень між ланками бюджетної системи на основі єдиних принципів і підходів, які забезпечують зацікавленість органів влади, місцевого самоврядування та суб'єктів у формуванні сприятливих умов для економічного розвитку відповідної території.

4. Цільове використання надходжень – доходи від операцій з капіталом є спеціальними, тобто призначені на конкретну мету.

5. Відповідальність учасників – полягає в тому, що кожен з учасників несе відповідальність за дотримання вимог законодавства, суть цього принципу розкривається у посиленні контролю, спрямованого на попередження і виявлення зловживань учасників процесу формування та розподілу доходів від операцій з капіталом, а також недопущення адміністративного вилучення доходів для бюджетів вищого рівня.

Список літератури:1. *О. П. Орлюк* Фінансове право: Навч. посібник/- К.: Юрінком Інтер, 2003. – 528 с. 2. *В. М. Федосов* Бюджетний менеджмент: підручник/ В. Федосов, В. Опарін, Л. Сафонова. – К.: КНЕУ, 2004. – 864 с.

Подано до редакції 16.02.2011